

به نام خدای

بررسی عوامل ارتکاب جرم جعل
در دفاتر اسناد رسمی

و

راهنمای پیشگیری از آن

محمد رضا نسرتی

انتشارات آریوخان

۱۳۹۹

سرشناسه	: نصرتی، محمدرضا، ۱۳۴۹-
عنوان و نام پدیدآور	: بررسی عوامل ارتکاب جرم جعل در دفاتر اسناد رسمی و راه‌های پیشگیری از آن / محمدرضا نصرتی
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات آریوچان، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	: ۱۳۶ ص.؛ ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م.
شابک	: 978-600-7901-93-9
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
موضوع	: اسناد حقوقی -- ایران -- جعل
Legal documents -- Forgeries -- Iran :	
موضوع	: اسناد حقوقی -- ایران -- جعل -- پی‌جویی
Legal documents -- Forgeries -- Investigation -- Iran :	
موضوع	: قوانین و مقررات -- ایران
Forgery -- Law and legislation -- Iran :	
رده بندی کنگره	: I MH ۳۴
رده بندی دیویی	: ۷۱۰/۵۵۰:۳۴۵/۵۵۰۲۶۳ -

بررسی عوامل ارتکاب جرم جعل در دفاتر اسناد رسمی و

راه‌های پیشگیری از آن

مؤلف: محمدرضا نصرتی

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۹- ناشر: آریوچان

شمارگان: ۱۰۰۰- قیمت: ۳۵۰۰۰۰ ریال

شابک: 978-600-7901-93-9

فهرست

۹	پیشگفتا
۹	مقدمه
۲۳	فصل اول: تعاریف
۲۵	* بخش اول: اسناد و مفاهیم
۲۵	* گفتار اول: مفهوم سند
۲۸	* گفتار دوم: تعریف سند و انواع آن
۳۷	* گفتار سوم: رعایت مقررات قانونی و تنظیم سند
۳۹	* گفتار اول: تعریف لغوی
۴۰	* گفتار دوم: تعریف اصطلاحی یا حقوقی
۴۲	* گفتار سوم: تعریف قانونی
۴۹	فصل دوم: انواع جعل و ارکان تشکیل دهنده‌ی آن در دفاتر اسناد رسمی
۵۰	* بخش اول: ارکان تشکیل دهنده‌ی جرم جعل در اسناد رسمی
۵۱	* گفتار اول: رکن قانونی
۵۱	* گفتار دوم: رکن مادی
۵۳	* گفتار سوم: رکن معنوی

- * گفتار چهارم: رکن ضرری ۵۵
- * بند اول: مفهوم ضرر ۵۵
- * بند دوم: جایگاه ضرر در عناصر جرم ۵۶
- * بند سوم: مجنی علیه ضرر ۵۶
- * بند چهارم: جامعه ۵۶
- * بند پنجم: انواع ضرر ۵۶
- * بخش دوم: انواع جعل ۵۷
- * گفتار اول: معیار تمایز جعل مادی و مفادی ۵۷
- * معیار تمایز جعل مادی از جعل مفادی ۵۷
- * گفتار دوم: جعل ۶۰
- * بند اول: ساختن نوشتار یا سند ۶۱
- * بند دوم: خراشیدن یا تخریب ۶۱
- * بند سوم: قلم بردن ۶۱
- * بند چهارم: محو، اثبات و سیاه کردن ۶۲
- * بند پنجم: الصاق نوشته‌ای به نوشته‌ی دیگر ۶۲
- * بند ششم: تقدم یا تاخر سند نسبت به تاریخ حقیقی ۶۲
- * بند هفتم: به‌کاربردن مهر دیگری بدون اجازه‌ی صاحب آن ۶۲
- * بند هشتم: الحاق ۶۳
- * گفتار سوم: جعل معنوی (جعل مفادی) ۶۴
- * بخش سوم: صور مختلف جعل در دفاتر اسناد رسمی ۶۷
- * گفتار اول: جعل اسناد با اغفال سردفتر ۶۷

- * بند اول: جعل مدارک هویتی ۶۷
- * بند دوم: عکس‌العمل جوامع انسانی به تقدم یا تاخر سند نسبت به تاریخ حقیقی ۶۸
- * بند سوم: عدم توانایی سردفتر در احراز هویت ۶۹
- * بند چهارم: استفاده از کارت هویتی دیگری ۶۹
- * گفتار دوم: نمونه‌ای در رابطه با پدیده جعل اسناد ۶۹
- * فصل سوم: انگیزه و مشکلات جعل اسناد رسمی در دفاتر اسناد رسمی ۷۳
- * بخش اول: انگیزه‌های جعل اسناد رسمی در دفاتر اسناد رسمی ۷۵
- * گفتار اول: جعل علت جعل ۷۶
- * گفتار دوم: جعل اضطرار و جعل ۸۰
- * گفتار سوم: سرقة با انگیزه جعل سند رسمی ۸۱
- * گفتار چهارم: جعل با انگیزه سرقت ۸۳
- * گفتار پنجم: انگیزه خرید و فروش اسناد بصادفی ۸۴
- * گفتار ششم: علل و انگیزه جعل در خصوص جعل اسناد رسمی اتومبیل ۸۵
- * گفتار هفتم: جعل با انگیزه سیاسی ۸۶
- * گفتار هشتم: وضع مقررات نامتناسب و مالیات سنگین و جعل ۸۷
- * بخش دوم: مشکلات جعل ۸۹
- * گفتار اول: ضرر مادی ۸۹
- * گفتار دوم: ضرر معنوی ۸۹
- * گفتار سوم: ضرر اجتماعی ۹۰
- * بخش سوم: ابزار معنوی جعل ۹۰

فصل چهارم: راهکارهای پیشگیری از جرم و جعل در دفاتر اسناد رسمی	۹۳
* بخش اول: مفهوم پیشگیری از جرم و جعل	۹۵
* گفتار اول: مفهوم لغوی	۹۵
* گفتار دوم: مفهوم اصطلاحی	۹۵
* بخش دوم: راه‌های شناسایی جعل در اسناد رسمی در دفاتر اسناد رسمی	۹۶
* گفتار اول: راه‌های شناسایی و کشف جعل اسناد	۹۶
* بند اول: روش‌های کشف اصالت یا جعلیت سند	۹۷
* گفتار دوم: تشخیص الحاق در متن سند	۱۰۵
* بند اول: تشخیص امحاء (محو کردن) در متن سند	۱۰۶
* بند دوم: آیین قرائت نوشته‌ها	۱۰۶
* بند سوم: گزینش سوابق شخصیت افراد از روی دست خط آن‌ها	۱۰۷
* بخش سوم:	۱۰۷
گفتار اول: ملاحظات در موضوع پیشگیری از وقوع جرم اسناد رسمی (دکتر حسین میرمحمد صادقی، ۱۳۸۱) (36)	۱۰۷
* گفتار دوم: راهکارهای پیشگیری از وقوع جرم جعل در حوزه ثبتی و دفاتر اسناد رسمی (نجفی، ایرج، ۱۳۸۲) [41]	۱۱۰
* گفتار سوم: مدل مبارزه با جعل اسناد	۱۱۴
* گفتار چهارم: انواع مبارزه با جرم به‌طور کلی	۱۱۶
بخش پنجم:	۱۱۹
نتیجه‌گیری و پیشنهادات	۱۱۹
منابع	۱۲۹

پیشگفتار

با قبول این اصل که اقرباب به اتفاق مسئولین دفاتر همواره از جعل و جعل دوری جست، پس چگونه و از چه راهی اسناد جعل در جامعه رسوخ پیدا نموده که متأسفانه مروجی از معضلات جامعه ما به شمار می‌رود. صرف نظر از شرایط اقتصادی و سیاسی و فرهنگی که هر یک می‌توانند زمینه ساز جرائم مختلف از جمله جرم جعل باشند و بعضابه نوبه خود موجبات رشد و افزایش و گسترش جرم را فراهم آورده اند تا سبیل این شرایط بدون توجه به مسائل و پدیده‌های اجتماعی امکان پذیر خواهد بود. ولی باید توجه داشته باشیم که از نظر تخصصی و تجربی به طور اخص جرم جعل یکی از مهمترین جرائمی است که نسبت به مالکیت و دارایی و ابرو و اعتبار اشخاص ارتکاب می‌یابد و ضمانت‌های اجتماعی و حقوقی را سو اعتبار ارزش و مقررات پذیرفته شده اجتماعی را خدشه دار می‌کند و جرم جعل از جرماتی است که دفعتاً و ناگهانی و غیرمترقبه پیش بیاید و برعکس با قصد و تصمیم متفکر و تمرین و پیش‌بینی و تهیه مقدمات و در فرصت کافی صورت می‌گیرد، بنابراین اهمیت آن از نظر روابط اقتصادی و اجتماعی آشکار می‌گردد.

با توجه به نقش و اهمیت روزافزونی که سند و بویژه سند رسمی در تثبیت و تنظیم و حفظ حقوق عامه در جامعه دارد تامین و حفظ و صیانت

از اعتبار اسناد و مخصوصاً اسناد رسمی از ضروریات حتمی و فوری هر جامعه می باشد به نحوی که آحاد جامعه در سایه اعتبار و استحکام اسناد و نوشته جاتی که در مقام تثبیت و اثبات حقوق خود در ابعاد مختلف زندگی اجتماعی تنظیم می کنند احساس امنیت و آسایش کنند و مطمئن باشند که این اسناد از دستبرد مجرمان و متجاوزین به حقوق مردم و جامعه مصون خواهد بود یکی از عواملی که اعتبار اسناد و در مفهوم ویژه آن یعنی سند رسمی را تهدید می نماید جعل است که با استفاده از آن پیشرفت علم و فناوری - جوامع مختلف در اشکال متنوع و جدید ارتکاب می یابد. لذا در این پژوهش تلاش شده با استفاده از آثار اساتید و حقوقدانها و قوانین به بررسی و شناخت سند بویژه سند رسمی و جایگاه و نقش آن بپردازیم.

* جرم جعل به معنای یکی از عوامل که اعتبار و استحکام اسناد و مخصوصاً اسناد رسمی را مورد تعرض قرار می دهند.

* بررسی اجمالی جعل اسناد رسمی، ارکان و بررسی مفاهیم کلی سند جعل و انواع آن و بدنبال آن اشاره به ارکان و مجازات.

مقدمه

دفاتر اسناد رسمی در طول حدود ۸۰ سال از تاریخ تشکیل در اجرای صلاحیت اختصاصی تنظیم و ثبت اسناد با وضع قوانین گوناگون ناشی از مقررات مصوب مواجعه بودند، تکالیفی که هر چند بعضا دارای مبنای قانونی بوده لیکن در رونق کار فائز اثرگذاری‌های متفاوتی داشته است. شاید بتوان گفت پس از آشنایی انسان با خط و استفاده از آن در رفع نیازهای اجتماعی و اقتصادی نوشته به عنوان یکی از دلایل اثبات ادعا با دفاع در مقابل دعاوی مطروحه نقش مهمی را در دادرسی‌های مدنی و حقوقی ایفا می‌کند. انسان همیشه در طریق تکامل فیزیکی و معنوی است و در این راه میزان علایق و دلبستگی‌ها و آرزوهای او روبه فزونی است یکی از خواسته‌های انسان تمایل به ادامه زندگی و دیرریستن است که این امر با زندگی محدود بشر امکان‌پذیر نیست لذا از دیرباز انسان‌ها در این شددند که به هر نحو شده علایق و خواسته‌های خود را جاودانه سازند. میل به اختراع و اکتشاف و تفحص در علوم پدیدآورند آثار علمی و تالیفات و نوشته‌های بشری از این مقوله است. بشر در ادوار تاریخی همواره تلاش کرده که خواسته‌های ذهنی و درونی و عینی خود را مکتوب سازد و در

ادوار تاریخی تلاش کرده که آنرا از تعرض و تحریف و تزلزل برهاند.

لازمه استحکام مراودات مالی، غیرمالی، اقتصادی، فرهنگی، حقوقی اشخاص حقیقی با یکدیگر، اشخاص حقیقی با حقوقی و اشخاص حقوقی با حقوقی و ارتباطات وسیع افراد در جامعه با همدیگر در سطح وسیع و مبادلات و تجارت و تنظیم اسناد فراوان حدود ۵۰ هزار سند در روز نیازمند آن است که اشخاص بتوانند در راستای منافع خود و عموم اجتماع، به صورتی و درستی مدارک و اسنادی که با عناوین و مقاصد و اهداف گوناگون در مبنای قانون در میان آنان تنظیم و به امضا می‌رسد و رد و بدل می‌شود، اسناد کامل داشته باشند. جعل یکی از مهم‌ترین جرائمی است که نسبت به اسناد عمومی انجام می‌شود و عامل مهم سلب آسایش عمومی و ایجاد بی‌اعتمادی افراد حقوقی و حقوقی و سازمان‌ها و باعث از بین رفتن امنیت و آرامش و سلامت اتحاد جامعه و مبادا بسیاری از ضررهای مادی و معنوی است که به افراد اتحاد جامعه وارد می‌گردد و به صورت مختلفی مانند تقلید خط امضا اشخاص، ساختن نمونه مهر اشخاص و موسسات، تراشیدن نوشته‌ها، پاک شدن شیمیایی یا مکانیکی، الصاق، الحاق، محو و سیاه کردن نوشته‌ها و اسناد، سرنگ کردن تغییرات دیگر در اسناد به قصد تقلب و سوء استفاده دیده می‌شود به همین دلیل حمل و تغییر با حیل و نیرنگ در اسناد و مدارک همواره از دغدغه‌های مسئولان و اندیشمندان کشور بوده است. توسعه روزافزون مراودات و مکاتبات و مبادلات مردم در سطوح داخلی و بین‌المللی و ضرورت سرعت و سهولت در امر مبادله اسناد مردم که مبنای مراودات مالی و تجاری و اقتصادی افراد حقیقی و حقوقی است نقشی که این عملکردها در سرنوشت سیاسی و

اقتصادی کشورها دارند تمامی کشورها را برآن داشته است که با وضع قوانین و ضوابط و مقررات خاص، امنیت خاطر افراد را به انواع مختلف فراهم سازد. این اسناد در اشکال مختلف و با ویژگی‌ها و کارکردهای ویژه وضع گردیده است که اقشار وسیعی از افراد و سازمان‌ها و نهادها با آن‌ها سرکار دارند که برخی از این اسناد، اسناد تجاری هستند که بخش عمده‌ای از معضلات و مباحث و گرفتاری‌های مردم مربوط به این اسناد تجاری است، هرچند که اسناد رسمی تنظیمی در دفاتر اسناد رسمی به نسبت اسناد تجاری که در مراجع قضایی مطرح می‌گردد، مع الوصف جعل در اسناد رسمی، تنظیمی در اسناد رسمی نیز مطرح و به طروق مختلف به وقوع می‌پیوندد و باعث سلب آسایش و امنیت مادی و معنوی افراد و احاد جامعه و سازمان‌ها را فراهم می‌سازد. جرم جعل یکی از جرائم علیه اموال و امنیت و آسایش محسوب می‌شود که متلا به هر جامعه می‌باشد هرچند ابزار حاکمیتی و امنیتی قوی‌تر باشد. اما نماند دام مجرمانه از ناحیه جاعلین کمتر است و درخصوص دفاتر اسناد رسمی و جرم جعل لازمه به ذکر است که قاطبه سران دفاتر اسناد رسمی اسنادهای تیراقتمند هستند که نهایت دقت و تلاش خویش را به کار برده که در اجرای وظایف قانونی اشتباهی مرتکب نشوند که پیامد و نتیجه آن اضرار غیر قابل تلافی و کتب رفتار مجرمانه باشد مهم‌ترین اتهامی که علیه سران اسناد رسمی در محاکم مطرح می‌شود جعل اسناد می‌باشد و مهترین موضوعی که در پرونده‌های مطرح متوجه سران دفاتر اسناد است احراز هویت اشخاص و احراز اصالت اسناد تنظیمی است. با تاکید بر این موضوع که گاه‌آ نیز جرائمی را بعضی از افراد بی‌مسئولیت در تشکیلات دفتری به عمد انجام رسانده و اینجانب که چند ساله در ارتباط مستقیم با این دفاتر بوده و تعدادی را بازرسی کرده‌ام، گاه‌آ

(حدود ۴ درصد از مدیران دفاتر) عالماً و عامداً قصد کسب منفعت مالی و با زیر پا گذاشتن شرافت و مسئولیت و امانت‌داری اقدام به تنظیم اسناد مجعول مخصوصاً در بحث اسناد منقول (اتومبیل) نموده‌اند.